

Ozír v stare čase.

Pad Carigrada 29. majnika 1453.

(Dalje.)

Turki so, nadešeni po besedah svojega preroka Mahomeda, večkrat poskušali Grekom Carigrad vzeti; enkrat so pred njegovim zidovjem celih sedem let ležali, in okrog ležeča polja sejali in želi, da so si živež pre-
skerbeli.

O začetku mesca svečana leta 1453 pa spravijo iz Adrianopola sila težak top na pot proti Carigradu. Petdeset parov volov so vpregli; na vsaki strani je šlo 200 mož, da so ga prekuca varovali; spredej je bilo 50 kolarjev in 200 pionirjev, da so pot in mostove narejali. Dva mesca je prešlo, preden so top dva dni dalje pripeljali. Karadžabeg, kteremu je bilo poveljstvo dano, je med tem severne in južne okolice Carigrada na bregu Ponta in Proponta v svojo oblast dobil. Mesendria, Anhialos, Bycon, tri ure od Carigrada ležeči turn sv. Stefana, grad Epibatos, vsi ti kraji so se mu udali; le Selymbria, zaupaje na svoje terdno ozidje, se mu ni hotla podvreči. Med tem pokončevanjem se je ljudstvo Carigrada med saboj prepiralo zavolj spoznavanja gerške in katoliške vere. Scer so se poprejšnje leto 12. grudna na videz zjedini, da bi od katoliških knezov pomoč zoper Turke dobili; pa ogenj cerkvenega razdvojenja je pod pepélom tlel in se pri tej priložnosti vplamenil. Tedaj ste vstale dve stranki: katoliška, ktere glava je bil cesar, in gerška pod vodstvom takrat naj mogočnejšega admirala Nataras-a, ki se je prederznil reči, da raj v mestu turški turban kakor latinski klobuk gleda. Namest da bi se bili zjedinjili Turkom v bran postavili, so Greki in Latince (rimski katoličani) eden drugemu nasprotovali. Tako je post minul.

V petek po veliki noči, 6. aprila, pride sultan Muhamed s svojo armado pred mesto, se vsotori za berdom pred vratmi Kaligaria, in mesto obda od lesenih do zlatih vrat. Velki top je bil pred vrata Kaligaria postavljen, potem pa, ker so bila novo vterjena vrata premočna, pred vrata sv. Romana pripeljan, od kterega so ime dobile, ki ga še dandašnji imajo. Zraven tega topa, ki je po 12 centov teške krogle (kugle) metal, sta bila še druga dva, ki sta poldrugi cent teške krogle metala in razdiranju velkega pot pripravljala. Dvé uri so potrebovali, preden so ga nabili, in čez dan so ga le sedemkrat zažgali; osmibart je že pred zorom zagromel v znamenje napada. Pa kmalo se je razpočil in je raztergal ogerskega topničarja Orbana, svojega stvarnika. Spet je bil popravljen, da se je rabiti mogel, in je sedemkrat na dan v zidovje teške skale metal, — pa mojstra ni bilo več, ki je z njim dobro ravnati vedil. Zdaj pride v tabor k Muhamedu poslanec Ivan Hunyady, ki je pred poldrugim letom s sultanom triletno pomirje sklenul. „Hunyady“ — govori poslanec — „je državno oblast Ladislavu izročil; kar je obljubil, ne more več spolnovati; tedaj Muhamedu pismo pomirja nazaj pošle, in tirja svoje; z ogerskim kraljem naj sultan stori, kar mu je drago“. Ko ti poslanec gleda, kako nerodno topničar velki top rabi, se mu smeja, in ga podučí, kako ga naj obrača, da bo dobro napredoval. Podučil ga je, da, ako hoče zid razsuti, mora enkrat pet do šest sežnjev na levo, potem pet do šest sežnjev na desno, in na zadnje še le v sredo streljati. Topničar ga vboga, in zidovje se v razvaline podera. Tako sta dva Ogra, en topničar, ki je velki top vlil, in en poslanec, ki je turškega topničarja streljati učil, k padu Carigrada svoje pripomogla.

Zraven velkega in obéh stranskih topov je bilo še mnogo srednjih in majhnih od lesenih do zlatih vrat nastavljenih. Serbski rudokopi iz Novoberda so pod zemljo

jame kopali. Prederli so zemljo do mestnega rova, so luknje v prvi zid naredili in obleženim mnogo škode napravili. Štiri turne na kolesih so Turki proti zidovju pomaknili; na njih so bili mestovi napravljeni, da bi po njih do mestnih vrat priti mogli. Cela armada Turkov je štela čez 250.000 vojakov; 100.000 konjkov je stalo za taborom, 100.000 pešcov na desnem krilu do zlatih vrat, in 50.000 na levem, v sredi sultan s 15.000 Janičarov. Saganos-paša z nekoliko tisuč mož je stal na berdu za Galateo, na drugej strani Carigradu nasprot ležeče luke. Brodovje pod poveljstvom Baltaoghli-a je štelo 73 galej in čez 300 majhnih bark, z vseni skupaj 420 bark.

Tako moč in pripravo so imeli Turki.

V Carigradu je bilo oboroženih Gerkov 4973. Zraven teh je bilo še 2000 tujcev in 300 ali 500 Genuezarjev pod poveljstvom Ivana Longa, iz plemenite Giustinianske rodovine, na dveh galejah obleženim v pomoč poslanih. Cesar jim je bil hvaležen, in jih je bogato obdaroval. Izvolil je Longa za vodja tri sto mož, in mu otok Lemnos podariti zagotovil, ako bo Muhamed primoran se od mesta odtegniti. V luki je stalo le štirinajst bark za brambo mesta; tudi strelaštvo je bilo slabo. Greki scer niso mogli tako velikega topa, kakor so ga Turki imeli, sovražniku nasproti postaviti, ker so bili še tisti, kar so jih imeli, veliko preveliki, da so zidovje stresali in Gerkom več škodovali kakor pa koristili. In vonder so bili Gerki tako hudo razkačeni, ker se je njih naj veči top razpočil, da so hotli topničarja, ki ga je zažigal, k smerti obsoditi, ker so ga dolžili, da ga je bil Muhamed podkupil. Velike turne, ki so jih Turki proti mestu pomaknili, iz kterih so vojaki turn sv. Romana prekucnili, so Greki s posebnim gerškim ognjem eno noč zažgali; Muhamed je prisegel pri vseh prerokih, da bi ne bil nikoli verjel, da hudobneži v eni noči toliko storiti zamorejo. (Dalje sledi.)

Življenje slavnih Slovanov.

XIX.

Dolinar Tomaž.

Δ. S ponosom smemo Slovenci tega slavnega, preučnega moža, dohtarja pravíc, c. k. dvornega svetovavca in doslužnega učenika cerkvenih pravíc visoke šole Dunajske, med svoje šteti. Dolinar (po domače Kuraltov Tomaž), od kterega so se tudi učeni drugih narodov marsičesa naučili, se je rodil v Dorfarijah, starološke fare na Krajnskem 11. grudna (dec.) 1760. Male šole je dognal izverstno ondi in v Trebižu (Tarvis) na Koroškem; leta 1772 je pa stopil v latinske šole Ljubljanske, kjer se je potem tudi modroznanstva in dve leti za duhovna učil — do leta 1782. Tega leta se premisli in se upoti na Dunaj, kjer l. 1786 pravoznanske šole tako slavno doverši, da ga že tretje leto po tem v ces. kr. šoli (akademii) jutrovih jezikov na Dunaju za učenika naturnih in osebnih, občnoderžavnih in narodovih pravíc izvolijo. Ob enem je namestoval učenika cerkvenih pravíc v visoki šoli Dunajski. Leta 1789 je zamenjal prvo službo s službo očitnega ponavljavca zgodovino nemškega cesarstva in nauka najemskih in nemško-deržavnih pravíc v Terezianišču. Sedem let pozneje (1796) so ga poterdili za dohtarja pravíc, 1797 pa za pravega učenika zgodovine nemškega cesarstva, najemskih in nemškoderžavnih pravíc, ktero službo je poprej le začasno opravljal. Zahvalivši se (1801) za podeljeno službo učenika cerkvenih pravíc v visoki šoli Pražki zavoljo bolehanja, dobí (1805) ravno tako službo na Dunaju; 1810 ga izberejo tudi za učenika pravíc rimskih.

Tako je povikšavala Dolinarja, sina siromaških staršev, prebrisana glava od časti do časti. Ime Dolinarjevo je začelo po učenih bukvah, ki jih je modri mož spisoval, po vsem učenem svetu sluti. Nova velika čast ga doleti leta 1824. Iz posebnega spoštovanja njegove redke učenosti in mnogih zaslug v znanstvu ga imenuje presvetli cesar Franc I. pravega ces. kr. vladnega svetovavca. Pa to ni bila zadnja; še večjo je došel. Ko mu je namreč cesar I. 1831 dovolil v pokoj iti, mu je dodelil s preveliko pohvalo za toliko zaslug tudi posebno čast pravega ces. kr. dvornega svetovavca.

Umerl je preučeni Slovenec 15. svečana (febr.) 1839 v 79. letu, zapustivši veliko svojih spisov učenim na korist, sebi in narodu svojemu pa na veliko veliko slavo. Počiva na pokopališču Maria-Encersdorfskem blizu Dunaja.

Zares redke so tako učene in razsvetljene glave, kakor je bila Dolinarjeva.

Ker ne dvomim, da bo učene Slovence, posebno pa pravoslavce mikalo vediti, kaj je učen rojak vse napisal, naj naštejemo na kratko imena spisov njegovih v izvirnem jeziku, kateri so pod izmišljenim ali pravi imenom, ali pa brez imena izhajali. Pod izmišljenim jih je 5 (Histor. und jurid. Abhandlungen). — Brez imena: „Erklärung des allg. deutsch. Lehenrechtes“, Wien 1793, — „Erklärung des deutsch. Staatsrechtes nach Pütter“, W. 1793, — „Erläuterung der deutsch. Reichsgesch. nach Pütter“, W. 1794, — dalje več zgodovinskih spisov, presoj in spisov pravoznanskih porazličnih časnikih. — Pod pravim imenom: 1. „Erläuterung der deutsch. Reichsgeschichte“, W. 1801, 3 zvezki, — 2. „Codex epistolaris Primislai Otokari II. Bohemiae regis“, W. 1803, — 3. „Darstellung des Rechtes geistlicher Personen“, W. 1813, drugi natis 1817; — 4. „Handbuch des in Oesterreich geltenden Eherechtes“ 1813–18, — 5. „Erläuterung des §. 83 b. G. B. über Ehedispensen“ v Pratoberverovih „Materialien für Gesetzkunde“ (S. zvezkov W. 1814–1823), v katerih se še več drugih mičnih spisov Dolinarjevih nahaja: „Errichtung u. Umänderung der Benefizien“, — „Einrichtung der Civ. u. Milit. Seelsorge in den österr. Länd.“, W. 1822, (polatinčil Juranič 1824), — „Erläuterung des II. Hauptst. b. G. B. §§. 93–122 (3. u. 4. Bd. des Eherechtes)“, W. 1835 itd. Od l. 1834 je dajal s Kudlerjem še dalje na svet Wagnerjev časopis „für österr. Rechtsgelehrsamkeit u. polit. Gesetzkunde“. — Vedno je marljivo delal, ves čas, kolikor mu ga je ostajalo, po knjižnicah stare bukve in rokopise pregledovaje, iz katerih je veliko imenitnega za nemškoderžavno in za cerkveno, pa tudi za austrijsko zgodovino nabral. Zajemaje pa iz izvirov, je svojim spisom posebno ceno pridobival, zavoljo česar jih še danes jako čislajo. Tudi je 1811 pridno pomagal pri novem izdavanju občn. zakonika deržavljanskega, pokazovaje mnogoverstne napake v smislu in pregledovaje natis tako skerbno, da je od cesarja pismeno pohvalo dobil.

Novičar iz slavenskih krajev.

Od Sotle na Štajarskem 13. junia. —a— Prezgodaj je svet trobil in dobro letino obetal. „Človek obrača, Bog oberne“. Ni zadosta, da nas veliko deža že nevoljne dela, ni zadosti, da je že 18. in 26. maja huda ura nas strašila in toča pobijala, ampak še nas je ojštreša siha zadela. 10. dan popoldne prirušila strašna nevihta, lomi drevje, hrame odkriva, toča ropoče, dež lije kakor iz odpertega neba, potoki nastajajo reke, derejo čez ceste, senožeti in polja, in v pol uri vkončajo vso upanje ubogega kmeta. Kako huda je bila ta ura,

se lahko iz tega vidi: danes že šerti dan pride kmet in terdi, da je še več kakor za 30 voz od vode nanesane toče vidil. Naj več škode je toča naredila okoli sv. Eme, sv. Petra na Medvedovem Seli, pri Slattini in Rogatcu in dalje po Horvatskem. Kratko pred še nadepolni zeleni, zdaj pa suhi rujavi vinogradi so poderli vés up nesrečnim stanovnikom, katerim je tū težka ilovnata zemlja mačuha, ne pa blagodarna mati, in ki razun vina nič za prodajo ne pridelajo. Razun vinogradov, na ktere se tukajšni kmet naj bolj opira, ima le malo gojzdov, senožet in njiv; kruha komej za svojo hišo dovelj pridelal, in veliko jih je, ki ga le malo lokdaj vidijo. Njih jelo je zato revno, in ni čuda, da sicer mladi ljudi, posebno možki, pri tako pičlem živežu in teškem delu se naglo starijo. Revšina v nekterih krajih se mora viditi, da se verjame!

Iz Bistriške okolice na Notrajskem 14. junia.

—m— Kmetijska podružnica v Bistrici je 12. t. m. veselo slovesnost obhajala. Na povabilo svojega prečastitega predsednika gosp. dekana Antona Grašiča so se ti dan po večernici udje te podružnice z drugo množico ljudi v farovžu Ternovskem zbrali, pričakovaje, kaj da se ima zgoditi. Gospod predsednik besedo poprimejo, in v lepi slovenšini narpopred imenitnost in korist kmetijstva razlagajo. Kar imenitnost kmetijstva zadene, so iz sv. pisma in starih zgodb dokazali, kako da je Bog ljudi za delo vstvaril, da so že prvi ljudje kmetovali, da so pametni možje vsaki čas kmetijo visoko čislali, in kako da si še dan današnji visoko postavljeni gospodje in clo možje iz cesarske rodovine za čast štejejo, se s kmetijo pečati, in marljivo za-njo se pogaujati. Iz tega, so rekli gosp. govornik, vsak lahko razsodi, kako kratke pameti so tisti, ki se svojega delavnega stanū sramujejo in se čez svoj častitljivi stan povzdigovaje po gospōsko živeti hočejo, in ker se delu odtegujejo, ki telesu in duši krepost daje, život mehkužijo, in dostikrat tudi dušo pogubijo. — Korist, ki ga nam zemlja daruje, so dalje rekli gosp. predsednik, je nar bolj pošten, ker pri vsaki drugi obertnii, če eden dobi, pa drugi zgubi, blagodarna zemlja pa se nikdar ne pritoži, ako ji kaj odvezamemo.

Končavši krepki govor gosp. predsednik rečejo: V znamenje, kako naša kmetijska družba zasluge pridnih kmetovavcov spozná, je tukaj poslala krasno sreberno svetinjo, katero imam izročiti gosp. Jakobu Samsatu v častni spomin njegovih zaslug o sadjoreji. Ko so lepo medaljo vsem pričijočim pokazali, so jo imenovanemu pridnemu kmetovavcu izročili.

Na to so sledili še nekteri drugi pomenki o kmetii, in na zadnje zmerna pa dobra južnica v znamenje bratovske ljubezni in nasprotne pomoči vsih družbenikov za povzdigo kmetijstva.

Zares je dan današnji velika potreba: zemljo k obilnišim pridelkom siliti, ker je tudi obložena z obilnišimi davšinami. Bog daj, da bi naša podružnica obilo dobrega storiti zamogla! Mnogo zaslug za Bistriško okolico si je pridobil spoštovani gospod, ki je bil pred nekimi leti tukej dušni pastir, zraven pa tudi krušni oče za sedanje čase. Kolikanj zaleže družini dobro zdravo sadje, katero je bilo po prizadetvi tega gospoda zasajeno! koliko svetlih šestie zdaj Premci iz Bistrice za sadje prinesó! koliko lepih dnarcev Ternovci in Bistričani zdaj prihranijo, ker namesto istrianskega vina dobro domačo kaplico pijejo od tert, ki so jih ti gospod zasadi in saditi poskerbeli. Še vedno se imé tega gospoda — s spoštovanjem imenuje, ki zasluži, da ga tudi „Novice“ imenujejo. Ti čislani mož je prečastiti gospod Peter Aleš, zdaj korar v Terstu. Bog daj več tacih mož povsod!